

نگاهی به اولین همایش بین‌المللی تجارت الکترونیکی و مالکیت فکری

اتخاذ یک راهبرد عملی برای اجرایی کردن حقوق مالکیت فکری الزامی است

اشاره:

همایش بین‌المللی تجارت الکترونیکی و مالکیت فکری ۲۵ و ۲۶ دی ماه سال جاری با حضور نمایندگان سی کشور جهان در تهران برگزار شد. این همایش با همکاری سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) و مرکز ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات و با هدف تبیین ایجاد فضای مناسب برای حمایت از حقوق مالکیت فکری در محیط اینترنت و تجارت الکترونیکی برپا شد. رشد روزافزون تجارت الکترونیکی در سطح بین‌المللی و دربرگیری بیش از یک‌هزار میلیارد دلار از تجارت کالاها و خدمات از این طریق، انگیزه‌ای برای برپایی این همایش به منظور افزایش آگاهی دست‌اندرکاران تجارت و محققان کشور بود. در این مقاله به بررسی اجمالی این همایش و مباحث مطروحه در آن می‌پردازیم.

محمد شریعتمداری وزیر بازرگانی، در مراسم آغاز به کار اولین همایش بین‌المللی تجارت الکترونیکی و مالکیت فکری اظهار داشت: تجارت الکترونیکی با افزایش سرعت، کارایی، بهره‌وری و کاهش هزینه‌های تجاری، عرصه جدیدی را در فرآیندهای تجاری گشوده است. طبق برآوردهای انجام شده از حدود ۷ هزار میلیارد دلار ارزش صادرات جهانی کالا و خدمات، حدود ۵۰۰ میلیارد دلار صرف تهیه و مبادله اسناد مربوطه می‌شود و به عبارتی حدود ۷ درصد ارزش مبادلات جهانی را هزینه تهیه و مبادله اسناد تشکیل می‌دهد. وی با اشاره به نقش تجارت الکترونیکی در کاهش هزینه تهیه و مبادله اسناد گفت: با بهره‌گیری از تجارت الکترونیکی به جای روش‌های سنتی مبتنی بر کاغذ، ۲۱ تا ۷۰ درصد صرفه‌جویی در فعالیت‌های مختلف تجاری حاصل می‌شود. این مزیت باعث شده است تا بسیاری از کشورها بهره‌مندی از تجارت الکترونیکی را سرلوحه راهبردهای تجاری خود قرار دهند. به این ترتیب حجم مبادلاتی که از طریق تجارت الکترونیکی در سراسر جهان در سال گذشته انجام شد، به ۱۳۰ میلیارد دلار رسید. شریعتمداری با ابراز حسرتی از عضویت ایران در سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) گفت: این حضور، نویدبخش بهره‌گیری از ضمانت‌های حقوقی لازم برای مشارکت گسترده‌تر بخش‌های تجاری ایران و تداوم مطمئن آن در بازارهای جهانی است. وی با تأکید بر ضرورت بهره‌گیری از مباحث مطروحه در این همایش و اتخاذ روش‌ها و راهبردهای

نوین تجاری، ابراز امیدواری کرد که اتحاد جامعه بین‌المللی متناسب با شأن و منزلت خود، بتواند توانایی‌ها و ظرفیت‌های خود را ارتقا دهند و آسایش بشری را بیش از پیش رقم زنند.

وزیر بازرگانی گفت: تحول در تجارت جهانی از دو جنبه حایز اهمیت است. یکی تحول در فناوری‌های مرتبط با تجارت و دیگری تحول در فضای تجارت جهانی.

با توجه به جنبه اول، باید اذعان داشت که در آستانه قرن حاضر، اتفاق‌های تأثیرگذار بسیاری رخ می‌نماید که از آن جمله ظهور فناوری‌های نوین است که در حقیقت بازننگری و تجزیه و تحلیل دیگری از فضای حیات اجتماعی را ضروری می‌سازد.

یکی از ویژگی‌های دوره حاضر، وقوع انقلاب‌های پی‌درپی فناوری است که جهان را در دو دهه گذشته دچار تحولات شگرفی ساخته است. محور عمده این تحولات، انقلاب‌های انفورماتیکی و موتور محرک آن کاهش مداوم قیمت‌های تمام شده و تجهیزات وابسته به آن است که دسترسی انسان به رایانه را در ابعاد مختلف به کارگیری آن ممکن و آسان ساخت.

وی افزود: در پی گستردگی دسترسی انسان به رایانه و به همراه آن توسعه ارتباطات شبکه‌های

مخابراتی، انقلاب دیگری با عنوان فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) رخ داده است که نتیجه کاربرد رایانه و مخابرات در عرصه اطلاعات و بهره‌گیری از اینترنت است. اهمیت این فرآیند تا بدانجا است که بسیاری از اقتصاددانان و متخصصان معتقدند که در سال‌های اخیر تحولی مشابه انقلاب صنعتی به وقوع پیوسته و جهانیان وارد «عصر نوزایی اطلاعات» شده‌اند.

وی گفت: گسترش تجارت الکترونیکی تنها به توسعه بخش تجاری اقتصاد محدود نشده، بلکه رواج استفاده از خدمات تجارت الکترونیکی، تحولات بنیادی را در نحوه نگرش به بازار و ساماندهی فعالیت‌ها و منابع ایجاد کرده است و نفوذ اثرات تجارت الکترونیکی، تغییرات وسیعی را در ساختار شرکت‌ها دامن زده است.

بازنگری نظام‌های تولیدی، کاهش زمان چرخه فعالیت‌ها، ترویج نوآوری و استکار عمل، حفظ و تأمین نیروی انسانی مستعد برای اقتصاد نوین، انجام مشارکت‌های راهبردی برای تحقق اهداف شرکت در فضای تعاملات اقتصادی جدید و بازننگری در نقش و ساختار مدیریت‌های مرکزی در شرکت‌ها، از پیامدهای رواج استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی بوده و برای گرفتن سهم بیشتر از بازار گسترش‌یابنده جهانی، انجام می‌پذیرد. با این وصف، دامنه

پیامدهای تجارت الکترونیکی تا بخش‌های درونی اقتصاد نیز گسترده شده است.

وزیر بازرگانی اظهار داشت: استفاده از فناوری اطلاعات و خدمات جانبی تجارت الکترونیکی موجب شده است که عملیات پیچیده مانند مدیریت زنجیره تأمین که از مهمترین بخش‌های عملیاتی در صنایع بزرگ است، با هزینه کم قابل دسترس گردد.

وی متذکر شد، مشارکت در بازار جهانی و سهم‌ببری از آن مستلزم به کارگیری هوشمندانه کلیه عوامل یادشده است و بدون به کارگیری و تسلط به ابزارهای جدید، هیچ کشوری توان رقابت در بازار جهانی را نخواهد داشت و خیلی زود از صحنه تجارت جهانی بیرون رانده خواهد شد.

وی تصریح کرد: وجود سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با تجارت، همچون سازمان جهانی تجارت (WTO) و سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) و موافقتنامه‌ها و کنوانسیون‌های قابل ملاحظه در عرصه تجارت و همچنین اقدامات انجام شده بین‌المللی به منظور توسعه تجارت، انجام امور تجاری را گسترده‌تر، آسان‌تر و مطمئن‌تر ساخته است.

این فرآیند حاصل تلاش بیش از نیم قرن جامعه بین‌المللی است که پیوسته به رویکردهای دیگر

می‌اندیشد. از جمله این تلاش‌ها، می‌توان به بسترسازی‌های حقوقی اشاره کرد که برخی از آنها محصول عملکرد سازمان جهانی مالکیت فکری و موافقتنامه‌های مرتبط همچون TRIPS (جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری) است.

وی گفت: توسعه تجارت بدون بهره‌گیری از موافقتنامه‌های مالکیت فکری مرتبط، امکان‌پذیر نخواهد بود. از سوی دیگر با ورود فناوری‌های جدید به عرصه تجارت و جایگزینی تجارت الکترونیکی با تجارت سنتی و به تبع آن دسترسی‌های گسترده به اطلاعات تجاری و شبکه‌های ارتباطی الکترونیکی و رایانه‌ای، اگرچه ظرفیت‌های تجاری افزایش یافته است، اما همین فرآیند با پیچیدگی‌های خود نیاز به بسترسازی‌های حقوقی مناسب به منظور ممانعت از سوءاستفاده‌های ناشی از سرریز اطلاعات را تشدید می‌کند.

در این میان، حمایت از حقوق مالکیت فکری ابعاد تازه‌ای یافته است و به همین خاطر سازمان‌های بین‌المللی مرتبط، با مسؤولیت‌های تازه‌ای مواجه می‌گردند.

محمدرضا علیزاده، معاون قوه قضاییه و رییس سازمان ثبت اسناد و املاک کشور نیز در این همایش در سخنرانی خود با عنوان «حقوق مالکیت فکری - فرصت‌ها و چالش‌ها»، اتخاذ یک راهبرد عملی و

قابل قبول برای عینیت بخشیدن و اجرایی کردن حقوق مالکیت فکری را خواستار شد.

وی گفت: پیشرفت سریع فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات که به دگرگونی‌های فنی جدید الکترونیک و دیجیتال، همگرایی انواع سه‌گانه ارتباطات سمعی و بصری، ارتباطات رایانه‌ای و ایجاد شبکه جهانی اینترنت به عنوان نمونه‌ای از بزرگراه‌های اطلاعاتی آینده برای ورود به جامعه اطلاعاتی منتهی شده است، در جهان امروز به ویژه در کشورهای در حال توسعه اثرات بی‌ار مهمی به جا گذاشته است.

وی با اشاره به آثار مثبت و منفی آن گفت: در حوزه حقوق مالکیت فکری با توجه به پیدایش موضوع‌های جدید، علیرغم دارا بودن مزایا و محاسن بسیار، احتمال بهره‌برداری نامناسب از مقوله‌های حقوق مالکیت فکری وجود دارد. به عبارت دیگر، این مؤلفه‌ها، روند روبه‌رشد حقوق مالکیت فکری را با فرصت‌ها و چالش‌هایی مواجه ساخته است.

علیزاده تصریح کرد: تلاش کشورها برای اجرای حقوق مالکیت فکری و عملی کردن موافقتنامه تریپس و تبسور آن در قوانین و مقررات داخلی، از موقیعت‌ها و فرصت‌های مهم است که باید همه کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه برای آنها اهمیت جدی قایل شوند.

وی به نقش حقوق مالکیت فکری در تسهیل انتقال فناوری و ارتقای تجارت و سرمایه‌گذاری، ایجاد تعادل میان حقوق انحصاری صاحبان حقوق مالکیت فکری و منافع عمومی به گونه‌ای که موجب افزایش اختراع و موضوع‌های مربوط به حقوق مالکیت فکری گردد، اشاره کرد و گفت: واقف شدن به فرصت‌ها و موقیعت‌هایی که بیوتکنولوژی می‌تواند برای کشورهای در حال توسعه ایجاد کند و اثرات مهمی که این امر می‌تواند بر مواد غذایی، انرژی و محیط زیست داشته باشد، پی بردن به نقش بزرگ اقتصادی - تجاری منابع ژنتیک و استفاده‌هایی که این امر می‌تواند در صنعت داشته باشد، وقوف به اهمیت دانش سنتی و فولکلور، نقش مهم اینترنت و فرصت‌هایی که استفاده از آن می‌تواند در رشد آگاهی عمومی ایجاد کند و بالاخره اقتصاد دیجیتال و نقش مهمی که بر امور مربوط به حقوق مالکیت فکری می‌تواند داشته باشد، ضروری است.

وی در خصوص چالش‌های فراروی کشورهای در حال توسعه در خصوص حقوق مالکیت فکری گفت: نبود مکانیزم عملی و قابل قبول برای حمایت مؤثر از جنبه‌های مربوط به دانش سنتی و منابع ژنتیک، فقدان پیش‌بینی یک سیستم کامل و اجرایی برای بیوتکنولوژی و موضوعات مربوط به آن، نبود تلاش جدی

سایر کشورها کپی برداری کنند، مجازات تعیین شده، اما برای کشورها مجازاتی در نظر گرفته نشده است.

«گری» افزود: جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها برای جلوگیری از سوءاستفاده‌ها، باید علاوه بر عضویت در کنوانسیون‌های مختلف سازمان‌های جهانی، با تشکیل کمیته‌های تخصصی، ابزار و سینم و مقررات خاص برخورد با این سوءاستفاده‌ها را تدوین کنند.

وی تعداد کشورهای عضو سازمان جهانی مالکیت فکری را ۱۷۸ کشور اعلام کرد و گفت: از این که ایران به عنوان آخرین تمدن جهانی به عضویت این سازمان درآمد، خرسند هستم.

«گری» با تأکید بر این که عضویت ایران در این سازمان برای سایر کشورهای عضو نیز مهم است، گفت: جمهوری اسلامی ایران به زودی عضو کمیته هماهنگی سیاست‌گذاری که بیش از نیمی از اعضا در آن عضو هستند، خواهد شد. وی در خصوص این که عضویت ایران در سازمان جهانی مالکیت فکری چه دستاوردهایی برای ایران خواهد داشت، گفت: این سازمان می‌تواند همه مشاوره‌های حقوقی در زمینه زیرساخت‌های فنی و حقوقی به ویژه حفاظت از دانش سستی را به ایران ارایه کند.

در همین حال دکتر محمد نهاوندیان رییس این همایش طی

فکری، تقویت کمک‌های فنی و حقوقی و آموزشی سازمان جهانی مالکیت فکری به کشورهای در حال توسعه و تلاش جدی برای حفظ و تأمین منافع این کشورها و ایجاد مکانیزم قوی و کارآمد برای حمایت از مقوله‌های جدید مربوط به حقوق مالکیت فکری از قبیل منابع ژنتیک و دانش سستی، می‌تواند در رویارویی با چالش‌های موجود مؤثر باشد.

در این همایش، «فرانسیس گری» معاون مدیرکل در امور حقوقی و سازمانی سازمان جهانی مالکیت فکری گفت: تغییراتی در تولید ثروت ایجاد شده و دیگر سرمایه فیزیکی مهم نیست، بلکه سرمایه فکری دارای ارزش است.

«گری» هدف از پیگیری مالکیت فکری را پرداخت پاداش عادلانه به مبتکران و خالقان فکر و ایده ذکر کرد و افزود: ایران تمدنی غنی دارد و ما از پیوستن ایران به سازمان جهانی مالکیت فکری استقبال می‌کنیم.

وی در گفت‌وگو با خبرنگاران اظهار داشت: تا زمانی که دولت ایران از صنایع دستی، تولیدات خاص جغرافیایی، طرح‌ها و مدل‌های صنعتی خود حمایت نکند، نمی‌تواند از تقلید (کپی برداری) از دانش سستی خود در سطح جهانی، پیشگیری کند.

وی گفت: مطابق پیمان‌های متعدد سازمان جهانی مالکیت فکری، برای اشخاصی که از طرح‌ها و نقشه‌های

کشورها برای عملی کردن حقوق مالکیت فکری، اتخاذ نشدن تدابیر اساسی برای رفع چالش‌ها که رشد سریع ارتباطات از جمله اینترنت برای صاحبان حقوق مالکیت فکری ایجاد کرده و مهمتر از همه بی‌توجهی کشورهای در حال توسعه به اقتصاد دیجیتال و تأثیر آن بر حقوق مالکیت فکری از جمله چالش‌های مهم است که صاحبان حقوق مالکیت فکری و متولیان جهانی حمایت از این حقوق با آنها مواجه هستند.

وی تصریح کرد: برای استفاده بهینه از موقعیت‌ها و فرصت‌های ایجاد شده و فایده آمدن بر چالش‌ها، کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه و سازمان جهانی مالکیت فکری، اتخاذ یک استراتژی عملی و قابل قبول برای عینیت بخشیدن و اجرایی کردن حقوق مالکیت فکری ضروری است.

وی افزود: همکاری تنگاتنگ کشورهای در حال توسعه در رابطه با موضوع‌های جدید مربوط به حقوق مالکیت فکری از قبیل بیوتکنولوژی، محیط دیجیتال و اینترنت، تلاش برای افزایش آگاهی عمومی نسبت به امور مربوط به حقوق مالکیت فکری، آگاهی صاحبان صنایع در کشورهای در حال توسعه از اقتصاد دیجیتال، ارتباط نزدیک میان مؤسسات متولی حقوق مالکیت فکری و صاحبان صنایع، آموزش نیروهای درگیر با حقوق مالکیت

سخنرانی خود اظهار داشت: سازمان جهانی تجارت تا زمانی که همه کشورها عضو آن نشده‌اند، جهانی نیست.

وی گفت: چالش اصلی پیش روی جهانی شدن، بحث عدالت است و اعتراض‌های سیاسی، تقابل‌ها و ناهمگونی‌های مربوط به جهانی شدن، بی‌دلیل بی‌توجهی به عدالت است.

نهاوندیان گفت: رابطه مبادله در حال حاضر به زیان کشورهای جهان سوم است و حرکت سازمان جهانی مالکیت فکری برای طراحی مالکیت دانش سنتی، حرکت خوبی است که می‌تواند تا حدودی عدالت را برقرار کند.

وی افزود: ارزش مبادلات جهانی فناوری اطلاعات (IT) در سال ۲۰۰۱ میلادی ۱۵۰۰ میلیارد دلار برآورد شده و از ۱۰۰ شرکت برتر جهان، ۲۲ شرکت در این رشته فعالیت داشتند.

نیروی انسانی، سرمایه اصلی شرکت‌های فعال در بخش فناوری اطلاعات است و ۳۵ درصد کارکنان این بخش اتباع کشورهای درحال توسعه هستند.

وی با اشاره به نقش کلیدی بخش خصوصی در کشورهایی که در زمینه فناوری اطلاعات پیشرفت کرده‌اند، گفت: دولت باید بسترسازی کند و از این بخش حمایت نماید. اما عمده فعالیت‌ها، اقدامات، ابتکارات و

نوآوری‌ها را بخش خصوصی در اختیار داشته باشد.

در این همایش، رییس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران اظهار داشت: تجارت الکترونیکی با شفافیت ویژه و انتشار همزمان اطلاعات، جایی برای رانت‌خواری و معاملات دلالی باقی نمی‌گذارد.

سیدعلی نقی خاموشی با تاکید بر گسترش شیوه‌های نوین تجارت در ایران افزود: عصر جدیدی که آغاز شده است، مقتضیات خاص خود را دارد. یا باید با این جریان همراه و هم‌سرعت شد، و یا به کلی از عرصه کنار رفت.

وی افزود: جهانی شدن به امضای قرارداد و مبادله اسناد و مدارک نیازی ندارد. پذیرش فناوری‌های رایج جهانی و به‌کارگیری آنها چیزی نیست جز گردن نهادن به الزامات جهانی شدن، همچنان که الکتریسته قوانین و الزامات خاص خود را در سراسر جهان و بر همه مردم تحمیل کرده است و مردم نیز آن را پذیرفته‌اند.

خاموشی گفت: اگر امروز فعالانه در پذیرش واقعیت‌ها پیشقدم شویم، بهتر از آن است که فردا منفعلانه و به اجبار تسلیم آن شویم.

به گفته وی، اصلاح همه قوانین و مقررات، آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌هایی که به تجارت و تولید

مربوط می‌شود، به نحوی که سازگار با مشخصات و الزامات تجارت الکترونیکی باشد، ضروری است.

خاموشی در خصوص مزایای تجارت الکترونیکی اظهار داشت: مزایای استفاده صحیح و کنترل شده از تجارت الکترونیکی به قدری است که به سهولت قابل ارزیابی نیست، اما تجارت الکترونیکی مهمترین ابزار تحقق آرمان توسعه تجارت جهانی و نیز مسأله جهانی شدن اقتصاد محسوب می‌شود.

وی خواستار تلاش جدی برای جبران عقب‌ماندگی کشور در زمینه تجارت الکترونیکی شد تا از جریان تحول جهانی عقب نمانیم.

در نخستین همایش بین‌المللی تجارت الکترونیکی و مالکیت فکری، شش موضوع اصلی شامل تجارت الکترونیکی و توسعه آن، پیدایش فناوری‌های تجارت الکترونیکی، موارد جهانی اقتصاد دیجیتال، مالکیت فکری و اینترنت، حل و فصل اختلافات ناشی از مالکیت فکری و تجارت الکترونیکی و مالکیت فکری در جمهوری اسلامی ایران مورد توجه و بررسی قرار گرفت.

